

«Vaig arribar a París amb una maleta plena de llibres i les mans a les butxaques»

Antonio Soriano (Sogorb, 1913), fundador de la Librairie Espagnole de París, va tenir un paper decisiu en el món cultural de l'exili republicà. Lletres Valencianes ha volgut fer un salt en el recorregut per les llibreries valencianes que va encetar en el número anterior; per

Sempre m'he considerat un «guerriller de la impremta». Donaria qualsevol cosa pels llibres.

poder conversar amb aquest llibreter, quasi nonagenari, que ha consagrat la seua vida a «la República de les Lletres».

Antonio Soriano tenia 26 anys en 1939, quan començà la travessia de l'exili, d'on tornà, de visita, 50 anys després. A França va conèixer els camps de concentració, on recorda que llegia els periòdics als companys refugiats analfabets. Finalment, fugint de la invasió nazi, arribà a Toulouse, *ville de l'exile*, on la seua passió pels llibres va prendre forma. Allà naixeria l'empresari llibreter i agitador cultural Antonio Soriano, *Monsieur Soriano* –com se'l coneix a París– per continuar més tard a París, on resideix encara avui, envoltat de llibres i dels 50 anys d'història d'una de les més llegendàries llibreries del barri Llatí.

Els reconeixements públics vers la seua tasca i la seua persona tardarien en arribar, en 1998 va ésser anomenat fill predilecte al seu poble, Sogorb, on va assistir també a la inauguració de l'Asociación Cultural

Antonio Soriano, creada per recuperar i difondre el record de tots els sogorbins que van haver d'exiliar-se al llarg del segle xx.

Des del barri parisenc de Montparnasse, als 88 anys, Antonio Soriano, es mostra versàtil, crític i somrient. A la primera pregunta respon irònic: «quants diners em costarà eixir en aquesta entrevista?» I és que aquest valencià és un empresari molt particular. Ha dut endavant un negoci de llibres a França, en l'exili, i com ell diu: «he treballat més pels meus ideals que per mi».

Soriano marxà de Sogorb en plena adolescència cap a Barcelona, on conegué dies intensos de vida cultural i activisme polític i consolidà la seua passió per la lletra impresa i la lectura.

– Vosté duu més de seixanta anys de vida a França, en canvi, sent Sogorb com el seu poble. Com el va trobar quan el visità després de tant de temps?

Entre tots hem retornat la dignitat a Sogorb, un poble que ha sofert molt, com tants altres. Jo estic content de ser sogorbí. Abans, els de València, ens deien «segorbino pan y vino» i coses semblants. La veritat és que quan jo me'n vaig anar, allà no hi havia res, ni una sola llibreria, per no parlar de l'escola, on era impensable rebre una educació literària o de reflexió. Així anava la cosa. Avui, afortunadament, tot açò ha canviat i Sogorb és una ciutat estupenda, on l'ambient cultural que es respira és, si més no, esperançador.

– I com va ser això de marxar de Sogorb cap a Barcelona als 15 anys?

El meu germà major es preparava per a militar, a Barcelona, i jo vaig veure la possibilitat d'escapar del desig de meua mare, que des que jo era ben menut, volia que estudiara per a ser retor. A Barcelona van ésser uns dies molt intensos. Passats els primers anys, ja en plena República, vaig exercir de secretari general de l'Ateneu Enciclopèdic Popular. Allà, els joves més inquiets del moment vam crear una secció d'estudis universitaris. Èrem eminentment autodidactes, amb la qual cosa teníem algunes llacunes, però allò era la sol manera, pràctica i econòmica d'educar-nos, perquè com que la gran majoria de nosaltres treballàvem, no podíem assistir a la universitat. Jo m'ocupava en aquells temps de la biblioteca de l'ateneu i sempre tenia llibres a l'abast. Aquell, sens dubte, va ser el meu primer contacte directe amb la cultura.

– Com se li va ocórrer ser llibreter i dedicar-se a l'ofici durant més de cinquanta anys?

Una vegada en l'exili, juntament amb José Salvador, un vell amic de l'ateneu, vam formar a Toulouse el Centro de Estudios Económicos Toulouse-Barcelona. Volíem donar a conèixer la cultura hispànica, organitzàvem conferències i hi convidàvem gent amb

72, Rue de Seine, cantonada de la Librairie Espagnole de París, a Saint-Germain-de-Près, una de les llibreries més llegendàries del barri Llatí.

Antonio Soriano va ser anomenat «Hijo predilecto de Segorbe» l'any 1988.

Antonio Soriano obria cada dilluns les portes de la seua llibreria a la tertúlia que celebraven els intel·lectuals i lletraferts espanyols exiliats a París.

Antonio Soriano tenia 26 anys en 1939, quan començà la travessia de l'exili, d'on tornà, de visita, 50 anys després.

«Els llibres de Tuñón de Lara, La Historia del Siglo XIX i La España del Siglo XX, són probablement una de les obres més importants que he editat. Recorde el treball en equip de revisió i reescriptura que vam fer abans de publicar el llibre».

aquest propòsit. Recorde la visita de Jean Cassou i Henri Lefèvre. A més, volíem ajudar a què no es perdés la llengua catalana. Pel nostre Centre va passar, fins i tot, Pompeu Fabra. Allà estàvem tots els qui havíem estat expulsats d'Espanya per una raó o una altra. No eren temps fàcils. Des del Centre Tolouse-Barcelona intentàvem mantenir un contacte diari amb Espanya i d'ací va sorgir la idea de la Librería de Ediciones Españolas. L'inconvenient que teníem per editar llibres és que, la majoria de les vegades, aquests constituïen una calúmnia per al règim i un càstig per a nosaltres. A Espanya només podien publicar els retors, perquè era un país de militars i capellans.

– I amb quins llibres va comptar per al començament del seu negoci?

Al començament disposava d'un molt modest fons de llibres i anava a Andorra a comprar-ne més. Allà canviava exemplars de *Civilización Española del Instituto Gallach* per remanents anteriors a la guerra. Era un llibreter contrabandista. Paralel·lament vam començar a publicar *Lee*, una revista dedicada a la lectura i també una col·lecció de novel·la popular de cordell, que dirigia el meu amic Luis Solères, un francès d'origen espanyol.

– I com va passar d'aquell anar i venir de llibres a la llibreria de París?

Un dia vaig decidir donar el gran salt. Volia prosperar i vaig decidir marxar a París. No sabia ni on havia d'anar per agafar el tramvia. Venia de Tolosa amb una maleteta plena de llibres i poc més. A París vaig anar a casa d'uns familiars de Luis Buñuel on em vaig instal·lar un temps. Buñuel ja era a Mèxic, però la seua família, molt ben relacionada a París, tenia en la seua possessió els fons de la llibreria Fernández Cuesta, on es guardaven els volums de la llibreria tradicional de l'Instituto Hispánico del carrer de Gay-Lussac al barri Llatí.

«Després de moltes vicissituds, vaig trobar el local de la Rue de Seine i m'hi vaig instal·lar definitivament cap a finals dels anys quaranta. Allà vaig fundar l'editorial Librairie Espagnole i vaig comprar a La Sorbona els drets exclusius de publicacions en castellà».

– I vosté comença a treballar en aquell moment com a llibreter a la ciutat del Sena?

Els Buñuel em van proposar treballar amb ells i em van dir «de moment li pagarem poca cosa». No m'importà. Jo només desitjava treballar i aprendre com funcionava l'stock de l'Institut Hispànic de la Sorbona, perquè d'ací eixien els programes d'estudis i publicacions de les facultats d'estudis hispànics. Vaig començar discretament, i a última hora, em van confiar la publicació dels programes de la Sorbona. Jo, és clar, coneixia abans que els altres llibreters –la competència– els continguts dels programes, la qual cosa no els agradava gens ni mica. Més tard, la família Buñuel em va proposar comprar els fons de la llibreria Fernández Cuesta i vaig acceptar. Després de moltes vicissituds, vaig trobar el local de la rue de Seine i m'hi vaig instal·lar definitivament cap a finals dels anys quaranta. Allà vaig fundar la llibreria i editorial Librairie Espagnole i vaig comprar a La Sorbona els drets exclusius de publicacions en castellà.

– En aquell moment començava vosté a treballar com a llibreter i editor a «temps complet». No hi va veure mai un repte excessiu per a un negoci incipient?

Sabia que devia i podia fer-ho. Tenia el monopoli de l'edició i venda de llibres universitaris perquè en aquell moment només hi havia quatre «xiringuitos» que venien llibres. Anys més tard arribaria a ediar *Platero y yo* de Juan Ramón Jiménez, amb les il·lustracions de Baltasar Lobo, que el conserve encara com el major tresor del món.

– La Librairie Espagnole esdevingué amb els anys un punt de trobada i combat per a intel·lectuals i artistes; allà es presentaven llibres i hi havia una tertúlia cada dilluns. Quins dies més intensos, no creu?

Sí que ho eren. La llibreria actuava com un annex de la universitat, un complement. Per allà passaven sovint Jorge Semprún i Juan Goytisolo i venien els autors dels llibres publicats en l'exili a signar exemplars. El mateix José Martínez de Ruedo Ibérico

En els anys 70, els estudiants que podien eixir d'Espanya «de vacances» eren asidus buscadors a la llibreria de Soriano d'obres prohibides per la censura franquista.

«Guarda encara, com una de les majors il·lusions i plaers de la meua vida, l'edició de Platero y yo de Juan Ramón Jiménez, amb les il·lustracions de Baltasar Lobo. La gent quasi plorava quan veia un llibre tan ben fet i un text tan bonic».

es deixava caure, de tant en tant, per la tertúlia. També ens visitaven els llibreters de l'editorial Ebro, que depenia directament del partit comunista, i no van faltar tampoc els llibres de Juan Grijalbo, amb qui he mantingut sempre una gran amistat. Era una emigració amb gran set de cultura.

– En aquella cantonada de Saint-Germain-des-Prés, tradicional barri parisenc de llibreters i bibliòfils d'arreu del món, vostè va editar en els anys seixanta obres com La Història d'Espanya de Pierre Vilar, La España del s.XIX i La España del s.XX de Manuel Tuñón de Lara, a començaments dels anys seixanta. Quins records li evoquen la publicació d'aquelles obres?

Els llibres de Tuñón, concretament el volum del s.XX, on participà Roberto Mesa, és probablement un dels llibres més importants que he editat. Vam fer un gran treball en equip de revisió i reescriptura abans de publicar-lo. Afortunadament, comptàvem també amb Pierre Vilar, que com que no era espanyol, podia ser més objectiu. Per als espanyols, l'obra de Tuñón de Lara va ser un «xoc» perquè era el primer llibre on es podia llegir la història d'Espanya amb ets i uts.

– La España del Siglo XX va ser imprès a Espanya i publicat a França. Com van fer per dur el llibre d'un país a un altre?

Va ser Dulcinea Domenech, la meua dona, l'encarregada de dur el manuscrit a Espanya. En aquell moment era perillós passar aquell tipus de llibres. A la frontera, dos aduaners agafaren el llibre que contenia fotos de la Guerra Civil i altres imatges i li van demanar: «¿eso qué es señora?» i ella va respondre: «oh! eso son libros que están editando en Argentina, en casa de José Torres y yo corrigo las faltas». Es van quedar parats allà mirant el llibre i calibrant-ho i, finalment, van dir «Tuñón de Lara, de Lara... Ah! es un noble, pues no puede ser que escriba nada contra Franco».

Lourdes Toledo